

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทที่ 1. บทนำ	1
บทที่ 2. ตำราที่ใช้	11
บทที่ 3. รูปแบบยาเตรียมตำรับยาสมุนไพรล้านนา	14
3.1 การแบ่งประเภท	14
3.1.1 ประเภทตามกรรมวิธีการผลิตหรือการเตรียม	14
3.1.2 ประเภทตามวิธีการใช้หรือการรักษา	16
3.2 รายละเอียดของรูปแบบยาเตรียมต่างๆที่ควรทราบของตำรับยาสมุนไพรล้านนา	17
3.3 ความเชื่อที่ใช้ประกอบกรรมวิธีการผลิต/การปรุง	30
3.4 พิกัดต่างๆ ที่ใช้	31
บทที่ 4. ตำรับยาสมุนไพรล้านนาต่างๆ	34
ตำรับที่ 1 : ยามะโหก (ยารักษาโรคกระษัย)	34
ตำรับที่ 2 : ยากันแมน (ยารักษาโรคริดสีดวงทวาร)	34
ตำรับที่ 3 : ยานัตถ์เลือดขึ้น (ยานัตถ์)	34
ตำรับที่ 4 : ยานัตถ์ครอบหลวง (ยานัตถ์สารพัดสรรพคุณ)	35
ตำรับที่ 5 : ยาเจ็บเขี้ยว (ยาแก้ปวดฟัน)	35
ตำรับที่ 6 : ยากำลัง (ยาบำรุงกำลัง)	35
ตำรับที่ 7 : ยาจำเริญมีกำลังแรงนัก (ยาบำรุงพลังกำลัง)	36
ตำรับที่ 8 : ยาเป็ยคนไข่อ่อน (ยาแก้โรคอ่อนเพลีย)	36
ตำรับที่ 9 : ยามุตซิด (ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะ)	36
ตำรับที่ 10: ยามุตซิดเป็นเน่าหนอง	37
(ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะเป็นเน่าหนอง) 1	
ตำรับที่ 11: ยามุตซิดเน่าหนอง	37
(ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะเป็นเน่าหนอง) 2	

ตำรับที่ 12: ยามุตซิดเลือดหนองแถมนิ้ว (ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะเป็นเลือดหนองและเป็นนิ้วด้วย)	38
ตำรับที่ 13: ยามุตซิดเป็นเลือดหนองตก (ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะตกเลือดเป็นหนอง)	38
ตำรับที่ 14: ยามุตซิด (ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะ)	39
ตำรับที่ 15: ยามุตซิดเน่าหนอง (ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะเน่าหนอง)	39
ตำรับที่ 16: ยามุตซิดลมละ (ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะลมละ)	39
ตำรับที่ 17: ยามุตซิด (ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะ)	40
ตำรับที่ 18: ยานางมโนรา (ยานางมโนราใช้รักษาโรคทั้งมวล)	40
ตำรับที่ 19: ยาเลือดกุมหัวใจ (ยารักษาโรคเลือดทำให้ใจสั้น)	40
ตำรับที่ 20: ยาป้าง (ยาแก้โรคมลาเรีย, โรคตับม้ามโตและมีไข้เรื้อรัง)	41
ตำรับที่ 21: ยาขันหมาว้อขบ (ยาแก้โรคพิษสุนัขบ้า)	41
ตำรับที่ 22: ยามะเร็งครูด (ยารักษาโรคลมปัจจุบัน)	41
ตำรับที่ 23: ยามะเร็งครูดตาแตก (ยารักษาโรคลมปัจจุบันตาแตก)	42
ตำรับที่ 24: ยารำมะนาดปากหลวงเจ็บคอ (กลั้วมเนื้อบวมอักเสบ/เจ็บคอ)	42
ตำรับที่ 25: ยารำมะนาด (ยารักษาโรคกลั้วมเนื้อข้างบวมอักเสบ)	42
ตำรับที่ 26: ยาสะอื้น (ยารักษาอาการสะอึก)	42
ตำรับที่ 27: ยาบวม (ยาทารักษาอาการบวม)	43
ตำรับที่ 28: ยาทาบวม (ยาทารักษาอาการบวม)	43
ตำรับที่ 29: ยาละอ่อนบวม (ยารักษาอาการบวมในเด็ก)	43
ตำรับที่ 30: ยาแม่หญิงออกลูกแล้วพ้อยปวดเลือดก๊ว้นัก (ยารักษาสตรีคลอดบุตรแล้วกลับปวดมวนท้อง)	44
ตำรับที่ 31: ยาหลุมูกก๊ว้นัก (ยารักษาโรคอุจจาระร่วงเป็นมูกเลือดปวดมวนท้องมาก)	44
ตำรับที่ 32: ยาเกี้ยวเลือด (ยารักษาโรคตะคริวเลือด) 1	44
ตำรับที่ 33: ยาเกี้ยวเลือด (ยารักษาโรคตะคริวเลือด) 2	45
ตำรับที่ 34: ยาหูเป็นหนอง (ยารักษาหูเป็นน้ำหนอง)	45
ตำรับที่ 35: คาถาเรียกผีเครือ (คาถาเรียกผีเครือ)	45

ตำรับที่ 36: ยาเลือดตก เลือดขึ้น	46
(ยารักษาอาการเลือดออกหรือเลือดคั่ง)	
ตำรับที่ 37: ยาเลือดคด (ยารักษาอาการตกเลือด)	46
ตำรับที่ 38: ยาลมขึ้นเมื่อยเหนื่อย ลมบ่เที่ยง	46
(ยารักษาโรคลมที่มีอาการไข้และเลือดลมเดินไม่สะดวก)	
ตำรับที่ 39: ยาसानพอง (ยารักษาโรคบวมมีก้อนแข็งใต้ผิวหนัง)	46
ตำรับที่ 40: ยาसानลม (ยารักษาโรคที่มีอาการท้องแข็งเป็นดาน)	47
ตำรับที่ 41: ยาเลือดขึ้นเส้า (ยารักษาโรคเลือดที่ออกมาชั้นคล้ำ)	47
ตำรับที่ 42: ยาเลือดขึ้นเส้า (ยารักษาโรคเลือดชั้นคล้ำ)	47
ตำรับที่ 43: ยาขึ้นเส้า (ยารักษาโรคเลือดชั้นคล้ำ)	47
ตำรับที่ 44: ยาเลือดขึ้นเส้า (ยารักษาโรคเลือดชั้นคล้ำ)	48
ตำรับที่ 45: ยาหูเป็นหนอง (ยารักษาอาการเจ็บหูมีหนอง)	48
ตำรับที่ 46: ยาลมลูกหนู (ยารักษาลมแฉ่น)	48
ตำรับที่ 47: ยาชะมะเร็ง (ยารักษาโรคมะเร็ง)	48
ตำรับที่ 48: ยาคนเป็นคันออกทั้งตัวก็คันแข่งขาก็ดี	49
(ยารักษาอาการคันคันออกบริเวณลำตัวและขา)	
ตำรับที่ 49: ยาผมหล่น (ยารักษาโรคผมร่วน)	49
ตำรับที่ 50: เส้นผมเป็นฝอยในเล็บเป็นฝ้า	49
(ยารักษาอาการระบบบริเวณขุมขนอักเสบจนเป็นฝี่ เล็บเป็นห้อเลือด)	
ตำรับที่ 51: ยาแมงกัดเค้าเขียว (ยารักษาโรคพิษงู)	50
ตำรับที่ 52: ยาฝีตุ่มแดง (ยารักษาฝีตุ่มแดง)	50
ตำรับที่ 53: ยาฝีระอาขุม (ยารักษาฝีลูกตาม)	50
ตำรับที่ 54: ยาเจ็บเมื่อยเส้นเอ็น (ยารักษาปวดเมื่อยเส้นเอ็น)	50
ตำรับที่ 55: ยาปวดตูกหัวเข้าย่าย่างบ่ได้	51
(ยารักษาโรคปวดกระดูกบริเวณหัวเข่าจนเดินไม่ได้)	
ตำรับที่ 56: ยาหมากดันย้าย 7 แห่ง 7 ที่ขึ้นคัดดอกเสียบใจ	51
(ยารักษาต่อมน้ำเหลืองอักเสบ)	

ตำรับที่ 57: ยาคัดอกเสียบใจ กินข้าวบ่ล่า อ่อนอกอ่อนใจ (ยารักษาอาการเจ็บแน่นหน้าอก รับประทานอาหารไม่อร่อย ไม่กระปรี้กระเปร่า)	52
ตำรับที่ 58: ยาดับไคยีนหนาวไข้เจ็บมัวตา (ยารักษาโรคตับบวม / ไข้ เจ็บตา ตามัว)	52
ตำรับที่ 59: ยาท้องไค้คัดขึ้นใจ ปอดไค้เจ็บปอด (ยารักษาท้องอืดเฟ้อ / แน่นหน้าอก / ปอดโต เจ็บปอด)	52
ตำรับที่ 60: ยาปวดท้อง เจ็บท้องน้อย อาหารตกท้องยีนลำบาก (ยารักษาอาการปวดท้อง เจ็บท้องน้อย บริเวณลำไส้ใหญ่)	53
ตำรับที่ 61: ยาตีฝัะขมปากยีนร้องกระหายใจตาเหลือง (ยารักษาอาการดีซ่าน ไข้สีกร้อน ตาเหลือง)	53
ตำรับที่ 62: ยาเสลดขึ้นเจ็บคองน้ำลายเหนียวจากบ่ตกคอแห้งซาก เสลดบ่ออกตื่นมือเย็นคิงแดง (ยารักษาอาการเสมหะมากจากไม่ออก เจ็บคอง น้ำลายเหนียว)	53
ตำรับที่ 63: ยาตาแดง มัว ปวดหัวเสียบออกตา ๆ ขาวแดงดั่งเลือด น้ำตาออกบ่ขาด (ยารักษาอาการตามัว/ตาแดง)	54
ตำรับที่ 64: ยามันเหลวเจ็บเสียบหน้าผากคัดดั่งสิ่งขี้มูกบ่ตกมัน ขุ่นบ่สาบ (ยารักษาอาการ เจ็บหน้าผาก คัดจมูกสิ่งน้ำมูก ไม่ออก น้ำมูกเหนียวข้นจมูกรับกลิ่นไม่ได้)	54
ตำรับที่ 65: ยาขางเกี้ยว (ยารักษาโรคตะคริว)	54
ตำรับที่ 66: ยาเลือดขึ้น (ยารักษาโรคความดัน)	55
ตำรับที่ 67: ยามุตซิด (ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะ)	55
ตำรับที่ 68: ยามะเร็งครูด (ยารักษาโรคลม)	55
ตำรับที่ 69: ยาจาม (ยารักษาอาการจาม)	55
ตำรับที่ 70: ยาสันนิบาต (ยารักษาอาการชัก)	56
ตำรับที่ 71: ยามะเร็งครูด (ยารักษาโรคลม)	56
ตำรับที่ 72: ยามุตซิดลม (ยารักษาโรคลม)	57
ตำรับที่ 73: ยาขางขัน (ยารักษาโรคขางขัน)	57

ตำรับที่ 74: ยามะเร็งลมเลือด (ยารักษาโรคลมเลือด)	57
ตำรับที่ 75: ยาไอ (ยาแก้ไอ)	57
ตำรับที่ 76: ยาพรรดิ (ยารักษาอาการท้องผูก)	58
ตำรับที่ 77: ยาปีตาดำ (ยารักษาอาการเป็นลม)	58
ตำรับที่ 78: ยาขางคัด (ยารักษาโรคขางคัด)	58
ตำรับที่ 79: ยาหล่อทองแดงแปลงเป็นเงิน (ยาหล่อทองแดงแปลงเป็นเงิน)	59
ตำรับที่ 80: ยาเสียบคัด (ยารักษาอาการจุกเสียดแน่น)	59
ตำรับที่ 81: ยาเสลด ยาตาต้อ (ยารักษาอาการมีเสมหะและยารักษาตาต้อ)	60
ตำรับที่ 82: ยาขางเหลืองมักเป็นขากเข็ญขาว (ยารักษาโรคผิวหนังกลากเกลื้อน)	60
ตำรับที่ 83: ยาเยี่ยวเหลือง เยี่ยวคั้น ชุบพอมเหลือง ตาเหลือง (ยารักษาอาการปัสสาวะเหลือง / ปัสสาวะไม่ออก / ชุบพอมเหลือง / ตาเหลือง)	60
ตำรับที่ 84: ยาตาออกต้อ (ยารักษาโรคตาต้อ)	61
ตำรับที่ 85: ยาปีเสียบ (ยารักษาอาการเป็นลมจุกเสียด)	61
ตำรับที่ 86: ยาป่ายปากครูดตอด (ยารักษาโรคอัมพฤกษ์ปากเบี้ยว)	61
ตำรับที่ 87: ยาจ้วนคอดัน (ยารักษาโรคต่อมทอนซิลอักเสบ)	61
ตำรับที่ 88: ยาसानมุตซิดลม (ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะลมที่ทีก้อนด้วย)	62
ตำรับที่ 89: ยาขางจิ้น (ยารักษาโรคขาง)	62
ตำรับที่ 90: ยารำมะนาด (ยารักษาโรครำมะนาด)	62
ตำรับที่ 91: ยาเจ็บคอ (ยารักษาอาการเจ็บคอ)	63
ตำรับที่ 92: ยาเจ็บอก (ยารักษาอาการเจ็บหน้าอก)	63
ตำรับที่ 93: ยารำมะนาด (ยารักษาโรครำมะนาดคางบวม)	63
ตำรับที่ 94: ยานิ้วทั้งมวล (ยารักษาโรคนิ้วทั้งหลาย)	63
ตำรับที่ 95: ยารำมะนาด คอดัง (ยารักษาโรครำมะนาดและคอดมีเสียงดัง)	64

ตำรับที่ 96: ยาผีเครือดำ เครือแดง (ยาผีเครือ)	64
ตำรับที่ 97: ยาผีเครือแกมสันนิบาตแกมขาง (ยาผีเครือที่มีอาการชักและเป็นขางร่วมด้วย)	64
ตำรับที่ 98: ยาผีเครือเหลือง (ยาผีเครือเหลือง)	65
ตำรับที่ 99: ยาเกี้ยวขึ้นเป็นลมสรูปเจ็บ (ยารักษาโรคตะคริว)	65
ตำรับที่ 100: ยาต้พพพิษ (ยาถอนพิษทั้งมวล)	65
บทที่ 5. ตัวอย่างสมุนไพรล้านนาที่ปรากฏในตำรับยาสมุนไพรล้านนา	66
5.1 ตำรับยามุตขีต	66
5.1.1 หัวละแอน (กระชาย)	66
5.1.2 ยี่หระ (ผักชี)	66
5.1.3 พังคิ (เจตพังคิ)	67
5.1.4 พิดพิวแดง (เจตมูลเพลิงแดง)	67
5.1.5 ยาคำ (ว่านหางจระเข้)	68
5.2 ตำรับยารักษาโรคผิวหนัง	68
5.2.1 งา (งา)	68
5.2.2 เข้าหมื่น (ขมิ้น)	69
5.2.3 ปูเลย (ไพล)	69
5.2.4 จีงำคำ (งาดำ)	69
5.2.5 หมากนาว (มะนาว)	70
5.2.6 หมากเชื้อแจ้ (มะเขือขื่น)	70
5.3 ตำรับยารักษาอาการไอ ขับเสมหะ	70
5.3.1 แคว้งขาว (มะแว้งเครือ)	71
5.3.2 ผักหละ (ชะอม)	71
5.3.3 หมากหนูน (ขนน)	71
5.3.4 ดิงู (สมอติงู)	72
5.3.5 ไม้ข่อย (ข่อย)	72
5.3.6 เป้าน้อย (เป้าน้อย)	72

5.4	ตำรับยามะเร็งครูด	73
5.4.1	เข้าจ้าวเปลือก (เข้าจ้าว)	73
บทที่ 6.	ข้อมูลและรายละเอียดของสมุนไพรล้านนาที่ควรทราบ	74
	เอกสารอ้างอิง	109
	ภาคผนวก 111	
	ระบบมาตรฐาน ตวง วัด ที่ใช้ทางเภสัชกรรมไทย / จีน	111
	เทียบกับระบบเมตริก	
	ประวัติผู้เขียน	113
	ดัชนี	115